

Een korte inleiding tot de *Stanza's van Dzyan*

- Ingmar de Boer

De auteur is sinds 1989 lid van de TVN. Na jarenlang in Rotterdam gewoond en gewerkt te hebben voor de Rotterdamse Loge, doet hij dat sinds 2008 op en voor het Internationaal Theosofisch Centrum in Naarden (op de afdeling verhuur en als secretaris van de Council van het ITC). Daarnaast is hij actief voor de Annie Besant Loge in Naarden.

Hij schreef dit artikel in verband met het feit dat, drie maanden na de TVN voorjaarsdag van 17 maart 2012, getiteld *BB en HPB, de 'Big Bang' en H.P.*

Blavatsky, wetenschap en spiritualiteit, wederom de *Stanza's van Dzyan* in de schijnwerpers zullen staan. Van 13 tot en met 17 juni 2012 organiseert het ITC namelijk een Engelstalige zomerschool met Martin Leiderman over dit onderwerp.

De kern van H.P. Blavatsky's werk *De Geheime Leer* wordt gevormd door een mysterieuze tekst die niet door Blavatsky zelf is geschreven, maar ontleend is aan een zeer oud geschrift, genoemd het 'Boek van Dzyan.'¹ In dit artikel wil ik proberen op een eenvoudige manier een ingang te geven tot deze bijzondere tekst.

Van het Boek van Dzyan zijn nergens originelen in hedendaagse bibliotheken te vinden. Ondanks het diepgaande onderzoek van theosofen zoals Henk Spierenburg en David Reigle blijft de achtergrond van het Boek van Dzyan een grotendeels onopgelost raadsel.² Wel is duidelijk, dat het Boek van Dzyan een sterke verbinding heeft met het esoterisch boeddhisme.

De vreemde woorden die in de verzen van Dzyan worden gebruikt, zijn vrijwel allemaal hetzij Tibetaans, hetzij Sanskriet. Het Sanskriet is de belangrijkste taal van het oude India, en ook de belangrijkste taal van het

boeddhisme, onder andere naast het Tibetaans. In Blavatsky's commentaren op het Boek van Dzyan vinden we van alle gebruikte vreemde woorden een meestal uitgebreide uitleg. Indien nodig kunnen we nog een beroep doen op woordenlijsten zoals het bekende boekje *Ganesha* (de kleine woordentolk der geesteswetenschappen van de UTVN, die op termijn opnieuw uitgebracht zal worden) of Blavatsky's eigen *Theosophical Glossary*.^{3,4} In een later stadium van onze studie kan het boek van Sri Krishna Prem, *Man the Measure of all Things* een goede steun zijn.⁵

Wat is dzyan?

Het woord *dzyan* is niet in een gangbaar woordenboek te vinden, maar Blavatsky geeft er zelf een duidelijke omschrijving van. Het betekent zoveel als 'wijsheid' en het woord is onder andere verwant met het Japanse woord *zen*, wat ons onmiddellijk doet denken aan meditatie. Blavatsky bedoelt ermee eigenlijk hetzelfde als met 'geheime leer', namelijk de universele wijsheid-religie, of kort gezegd de theosofie. Het gaat er daarbij om, dat deze wijsheid geen boekenwijsheid is, maar juist wijsheid die ontstaat wanneer men zich steeds verder verdiept in de werkelijke aard van het bestaan. Deze soort van verdieping heeft niet zozeer een mentaal karakter, maar ontstaat als het resultaat van diepe meditatie. Dit type wijsheid is niet een 'wijsheid van de dag', zoals een wetenschappelijke theorie waarvan bij voorbaat wordt aangenomen dat deze ooit weer zal worden weerlegd. Een wetenschappelijke theorie kan worden weerlegd door verder of dieper te kijken dan de begrenzingen waarbinnen eerder on-

derzoek is gedaan. Blavatsky bedoelt met het woord *dzyan* daarentegen die wijsheid die als het ware alle mogelijke begrenzingen van onderzoeksgebied overschrijdt, en daarom altijd en overal geldig is.

Wat is de geheime leer?

De Geheime Leer is dus een boek dat probeert algemene principes van wetenschap, religie en filosofie naar voren te brengen en daarbij steeds te laten zien hoe deze principes verborgen zijn in de achtergronden van verschillende denkrichtingen. Aan ons als bestudeerder is allereerst de taak de door Blavatsky naar voren gebrachte algemene principes helder uit te lichten en los te zien van de grote hoeveelheid voorbeelden en analogieën die ze gebruikt om deze principes te illustreren. In tweede instantie is het boek ook een goede bron van informatie om meer te weten te komen over de vele verschillende denkrichtingen die door Blavatsky worden aangeraakt, zelfs al zouden we ons niet altijd kunnen vinden in de principes en verbanden die zij aangeeft.

De belangrijkste boodschap die in het werk is neergelegd is dus dat er een 'geheime leer' bestaat, een universele wijsheid die verborgen is, onder andere, in elk van de grote religies. Voor de mens betekent dat, dat hij de mogelijkheid heeft om te komen tot nieuwe waarden die universeel zijn en die dus, hoewel ze geworteld kunnen zijn in bestaande religies, uitstijgen boven religieuze en culturele tegenstellingen. We hoeven eigenlijk alleen maar een krant op te slaan of naar het dagelijkse journaal op televisie te kijken om te zien dat deze boodschap heden ten dage nog steeds zeer actueel is.

;Uit het bovenstaande kunnen we wel afleiden dat de universele wijsheid waarover het boek spreekt zich niet in directe zin met het alledaagse bestaan bezighoudt. *De Geheime Leer* heeft een hoog abstractieniveau. Theosofie in het algemeen is dan ook niet iets voor iedereen, maar voor een bepaalde groep mensen, die tenminste in staat zijn om de boodschap die in *De Geheime Leer* is neergelegd te bevatten. Blavatsky heeft met haar werk een zeer hoog doel gekozen. Voor een beginnende lezer is het dan ook een zeer legitieme vraag of Blavatsky in dit omvangrijke werk haar grote pretenties inderdaad waarmaakt. Ook al is het schrijven van dit werk misschien een bijzondere prestatie, het betekent natuurlijk nog niet dat alles wat Blavatsky in dit boek beweert ook op waarheid berust. We doen het werk ongetwijfeld het meeste recht door het met een open, maar kritische geest te lezen en daarbij ook niet te vergeten dat het inmiddels meer dan 120 jaar geleden is geschreven.

De opbouw van het boek *De Geheime Leer*

De Geheime Leer beschrijft het ontstaan van de wereld en het ontstaan van de mens, respectievelijk in deel I en II van het werk. Elk van deze delen opent met een reeks verzen uit het Boek van Dzyan, die door Blavatsky zijn vertaald met hulp van helderziende vermogens waarover zij beschikte. De verzen uit het Boek van Dzyan zijn in deel I van *De Geheime Leer* te vinden, na de inleiding en het voorwoord.

Deel I bestaat uit drie afdelingen, waarvan de eerste grotendeels bestaat uit telkens een aantal regels uit de verzen van Dzyan, gevolgd door het eigen commentaar daarop van Blavatsky. Hierin wordt dus aan de hand van de verzen uit het Boek van Dzyan een overzicht gegeven van de belangrijkste thema's uit de universele wijsheid-religie of *dzyan*. De overige twee afdelingen van deel I zijn eigen-

Deel I: Het ontstaan van de kosmos

Deel II: Het ontstaan van de mens

Voorwoord		Inhoudsopgave deel II	
Inhoudsopgave deel I		Notities vooraf	
Inleiding			
Proloog			
Afdeling I	7 Stanza's van Deel I Toelichtingen op de 7 stanza's van deel I Samenvatting	Afdeling I	12 Stanza's van Deel II Toelichtingen op de 12 stanza's van deel II Conclusie
Afdeling II	Ontwikkeling van de symboliek	Afdeling II	Oude symboliek van de wereldreligies
Afdeling III	Wetenschap en de geheime leer tegenover elkaar gezet	Afdeling III	Wetenschap en de geheime leer tegenover elkaar gezet
		Index van delen I en II	

Tabel 1: Waar vind ik de *Stanza's van Dzyan* in *De Geheime Leer*?

lijk toelichtingen op en uitwerkingen van hetgeen in het eerste gedeelte is gepresenteerd: de symboliek (tweede afdeling) en de relatie van de wijsheid-religie met de toenmalige wetenschap (derde afdeling).

Deel II van *De Geheime Leer* is volgens precies hetzelfde patroon ingedeeld, met weer de verzen uit het boek van Dzyan als hoofdlijn. Deel I bevat zeven zogenoemde *stanza's*, en deel II bevat twaalf *stanza's*. Het Engelse woord *stanza* betekent hier een 'grotere eenheid binnen een gedicht.' De stanza bestaat zelf weer uit een aantal verzen, genoemd *shloka's*. Zo spreken we bijvoorbeeld van 'stanza 1 uit deel I, shloka 6', in dit artikel afgekort tot '1.6'.

Wat wordt beschreven in de *Stanza's van Dzyan*?

De zeven stanza's in deel I beschrijven in zeven fasen op een symbolische manier hoe de kosmos is ontstaan. Stanza 1 beschrijft de kosmos in een nog ongemanifesteerde toestand. Deze stanza introduceert veel van de elementen die later in het 'scheppingsverhaal' een rol gaan spelen. In stanza's 2 en 3 wordt

het ontwaken van de kosmos beschreven, na de periode van kosmische rust, genoemd *pralaya*. Het belangrijkste concept hierin is het steeds opnieuw openbaren en weer tot een einde komen van de kosmos. In elke openbaring wordt een nieuwe periode van evolutie uitgewerkt, en worden nieuwe hoogten in bewustzijn ontwikkeld. Dit geldt voor zowel de kosmos als geheel, als voor de mens, als ook voor alle andere levensvormen in de kosmos. Een ander belangrijk concept is daarom, dat alles in de kosmos zich ontwikkelt en daarom in zekere zin *levend* is: een geheel van entiteiten, begiftigd met bewustzijn.

Ik wil hier alleen een korte ingang geven tot de stanza's, wat de lezer over de drempel kan brengen deze zelf ter hand te nemen en vervolgens ook zijn eigen intuïtie aan het werk te zetten. Daartoe kunnen we hierna nog een aantal van de meest fundamentele begrippen uit de stanza's van deel I bespreken.

Alaya

Blavatsky gebruikt het begrip *alaya* onder andere in shloka 1.9 om de

Stanza's bij deel I	Beschrijving ⁶
1	Pralaya, de kosmische nacht
2	"Post-pralaya"
3	Ontwaken na pralaya, monaden
4	Schepping van zeven entiteiten, de dhyan chohans
5	Vorming van een kosmos
6	Stadia tot 4 ^e rondte
7	Afdaling van het leven tot het verschijnen van de mens

Tabel 2: Wat wordt beschreven in de Stanza's in deel I?

‘universele ziel’, het eeuwig onveranderlijke principe in het universum aan te duiden. Dit begrip komt heel dicht bij *paramartha*, de ‘ultieme werkelijkheid’. Het is de objectieve realiteit, dat wil zeggen los van alle (persoonlijke) interpretatie. Deze realiteit is blijvend en onvergankelijk. Dit Sanskriet-begrip is specifiek voor de boeddhistische yogacara-school.

Svabhavat

In stanza 3 wordt beschreven hoe de kosmos ontstaat uit de interactie tussen de vader en de moeder. Deze ouders van de kosmos kunnen we vergelijken met de boeddha en zijn vrouwelijke partner in het tantrische boeddhisme. Uit de vereniging van deze twee komt in shloka 3.10 een oersubstantie voort die *svâbhâvat* genoemd wordt, ‘de uit zichzelf zijnde’, die de basis zal vormen voor de gehele kosmos:

3.10. Vader en moeder spinnen een web dat van boven aan de geest is bevestigd - het licht van de ene duisternis - en van onderen aan zijn in schaduw gehulde einde, de stof; en dit web is het heelal, gesponnen uit de twee substanties die tot één zijn gemaakt, dat svâbhâvat is.

De grote adem

Het begrip adem in de stanza’s staat voor beweging en ontwikkeling: de cycli van openbaring en ervaring die plaatsvinden tussen de twee polen van geest en stof (3.11). Hier zien we dat we via het denken middels analogieën inzicht kunnen krijgen in de symboliek van de stanza’s: de uit- en inademing van de individuele mens wordt vergeleken met de in- en evolutiefase in een kosmos. (2.2) De grote adem kunnen

we in verband zien met de filosofie van yoga.

3.11. Het zet uit als de adem van het vuur erop is gericht; het trekt samen als de adem van de moeder het aanraakt. [..]

Fohat

Het meest mysterieuze ‘personage’ uit de stanza’s is ongetwijfeld *fohat*. Fohat heeft een sleutelrol in het proces van het ontstaan van de wereld. Dit woord is verwant met een Chinese lettergreep *pò*, die voor het principe van begeerte (aantrekking en afstoting) in de kosmos staat. Alle soorten van kracht in de kosmos zijn volgens Blavatsky manifestaties van fohat. Op fysiek gebied kunnen we bijvoorbeeld denken aan elektriciteit, zwaartekracht en nucleaire krachten, die de wereld om ons heen zijn vorm en dynamiek geven. (3.12, 5.4 e.a.)

De Dhyan Chohans

In shloka 1.3 worden de Dhyan Chohans genoemd, *ah-hi*. Dit is volgens Blavatsky een woord in het *Senzar*, een oude mysterietaal, in het Sanskriet gespeld als *ahi*, het algemene woord voor slang. De *ah-hi* vormen een belangrijke, zoniet de belangrijkste, categorie wezens in *De Geheime Leer*. Zij komen in allerlei gedaanten in het boek voor, en het is een van de verdiensten van Blavatsky dat zij overeenkomsten heeft gezien tussen veel verschillende esoterische stelsels van denken waarin deze zeven grote wezens figureren. In het christendom worden ze vaak aartsengelen genoemd en bij de Oude Grieken heetten ze eenvoudig *theoi*, goden. In de astrologie komen ze overeen met de krachten van de zeven antieke

planeten. In het boeddhisme worden ze Dhyani Boeddha's genoemd, de boeddha's van meditatie. Hierin zit het woord *dhyana*, het Sanskriet-broertje van het woord *dzyan*. In Blavatsky's boek worden deze vaak Dhyani Chohans (heren van meditatie) genoemd, of kortweg *dhyani's* of *chohans*. Zij zijn de grote wezens die alle processen in ons zonnestelsel besturen, bijgestaan door talloze groepen van helpers op elk gebied. Ook worden ze bouwers genoemd, omdat ze met hun bijzondere vermogens de vormen in de kosmos opbouwen (2.1, 4.3). Hun zeven typen van kracht zijn verbijzonderingen van fohat; vandaar dat ze ook worden omschreven als de 'zeven zonen van fohat' (5.2).

De Lipika's

De Lipika's vormen een tweede zevental van grote wezens (4.6). Zij projecteren volgens de stanza's het plan voor een nieuw universum, na de kosmische rustperiode. De bouwers voeren dit plan vervolgens uit. Vier van de zeven Lipika's komen in verschillende religies bijvoorbeeld voor als vier grote koningen (*maharaja's*), de heren van de vier elementen (vuur, aarde, lucht en water), en de heersers van de vier kardinale punten (5.5).

Uitnodiging tot studie

Graag zou ik met u nog meer begrippen bespreken, maar over de stanza's is natuurlijk zeer veel te vertellen, zoals Blavatsky ook heeft gedaan in haar commentaren, die het grootste gedeelte van haar boek innemen. In plaats daarvan nodig ik u van harte uit voor het komende zomerseminar georganiseerd door het Internationaal Theosofisch

Centrum in samenwerking met de Theosofische Vereniging in Nederland, onder leiding van Martin Leiderman, dat gepland staat voor 12-17 juni 2012, en dat geheel gewijd zal zijn aan de studie van de zeven Stanza's van Dzyan uit deel I van *De Geheime Leer*.

NOTEN

- ¹ Blavatsky, H.P., *De Geheime Leer*, Theosophical University Press, Pasadena e.a., 1988. De Engelse bladzijnummering van de eerste editie (1888) wordt meestal gebruikt voor verwijzingen.
- ² Reigle, David and Nancy, *Blavatsky's Secret Books: Twenty Years' Research*, Wizards Bookshelf, San Diego, 1999
- ³ *Ganesha: kleine woordentolk der geesteswetenschappen*, Uitgeverij der Theosofische Vereniging, Amsterdam, 1995.
- ⁴ Blavatsky, H.P., *Theosophical Glossary*, Theosophical Publishing Society, London, 1892 (van dit boek bestaat ook een Nederlandse vertaling).
- ⁵ Krishna Prem, Sri, en Sri Madhava Ashish, *Man the Measure of all Things (In the Stanzas of Dzyan)*, Theosophical Publishing House, Wheaton e.a., 1969.
- ⁶ Blavatsky, H.P., *De Geheime Leer*, Deel I, p. 21-22 (zie noot 1 hierboven).